

Sammanfattning av
regeringens skrivelse 2001/02:173

En samlad naturvårdspolitik

REGERINGSKANSLIET

Produktion Svensk Information

Foto Tiofoto – Lars Dahlström, Chad Ehlers, Sture Karlsson Traneving och Anders Ekholm

Tryck Edita Västra Aros, Västerås 2002

Innehållsförteckning

BAKGRUND

Varför behövs en samlad naturvårdspolitik? _____	4
Hur definiera och avgränsa naturvård? _____	5
Många olika aktörer _____	5

BÄRANDE IDÉER I REGERINGENS NATURVÅRDSPOLITIK

Utveckling och möjligheter i ett hållbarhetsperspektiv _____	6
Motiven för en aktiv naturvårdspolitik _____	6
Strategier och principer i naturvårdsarbetet _____	7

VIKTIGA OMRÅDEN

Naturvården närmare medborgarna _____	9
Bevarande och nyttjande – två sidor av samma mynt _____	9
Utvecklat och preciserat sektorsansvar _____	10
Kommunal naturvård och tätortsnära natur _____	10
Fysisk planering – ett viktigt verktyg _____	11
Regional utveckling och naturvård hör ihop _____	12
Naturvård och kulturmiljövård – två aspekter i samma landskap _____	12
Friluftsliv – en av naturvårdens hörnstenar _____	13
Naturturism och naturvård – ömsesidig nytta _____	13
Områdesskydd, förvaltning av skyddade områden och statligt skogsägande _____	14
Artbevarande förutsätter bevarande av livsmiljöer _____	15
Naturvården i vattenmiljöerna måste förstärkas _____	16
Kunskapsuppbyggnad och folkbildning – avgörande för en bra natur- och kulturmiljövård _____	17
Marknadsbaserade styrmedel – en potential _____	18
Sveriges fortsatta naturvårdssamarbete inom EU _____	18
Sveriges fortsatta arbete inom ramen för internationell naturvård _____	19

BAKGRUND

Varför behövs en samlad naturvårdspolitik?

Det finns en rad skäl till varför regeringen nu formulerar en samlad och delvis förnyad naturvårdspolitik. Några av de viktigaste är, i korthet:

• Miljökvalitets- och delmålen

För att nå de av riksdagen beslutade miljökvalitetsmålen och delmålen är naturvården ett viktigt redskap. Skrivelsen lägger tyngdpunkten på hur miljömålen som rör naturvården ska kunna uppnås: Vilka verktyg, arbetssätt, processer och vilken kunskap behövs?

• Förstärkta resurser

För att nå målen har naturvården fått mer statliga medel än någonsin. Det vilar ett stort ansvar på alla aktörer att medlen förvaltas väl och ger resultat.

• Dialog och nya arbetsformer

Vad vill och syftar naturvården till? Att föra ut naturvårdens budskap kräver nya arbetsformer och i första hand en utvecklad dialog med medborgarna. När naturvårdsåtgärder planeras måste lokal delaktighet och förankring bli en ledstjärna.

• Kopplingen till andra politikområden

Skarpa gränser mellan naturvård och andra områden existerar inte längre. Allt starkare betonas till exempel kopplingen kulturmil-

jövård-naturvård. Det finns behov av en större samverkan mellan dessa områden. Men även beröringspunkterna med andra politikområden som regional utveckling, handel och turism behöver utvecklas.

• Behov av förstärkta insatser

Av tradition har naturvården huvudsakligen varit inriktad på landmiljön. Det är nu dags att stärka insatserna i hav, kustområden, sjöar och vattendrag. Det är nödvändigt såväl för biologisk mångfald som för friluftslivet.

Även den tätortsnära naturen måste bli ett prioriterat område då större delen av befolkningen bor i städer och tätorter.

• Den sociala dimensionen

Naturvårdspolitik och folkhälsoarbete hänger samman. Naturvården har en viktig uppgift att, till exempel genom områdesskydd, skötsel av skyddade områden och en god fysisk planering, förbättra förutsättningarna för ett aktivt och upplevelserikt friluftsliv – men också att ge människor möjlighet att ”känna närhet till naturen”.

• Internationaliseringen

Naturvårdsarbetet bedrivs mer och mer över nationella gränser, dels genom EU-medlemskapet, dels genom de konventioner och överenskommelser som Sverige har godkänt och skrivit under.

Hur definiera och avgränsa naturvård?

Naturvårdens ursprungliga uppgift – att skydda värdefulla områden och arter – har utvidgats under årens lopp. Att värna om friluftslivet har fått en allt större betydelse och under det senaste decenniet har även bevarandet av biologisk mångfald fått en framträdande plats i naturvårdsarbetet. På olika sätt samspelar naturvården med andra politikområden och samhällsutvecklingen i stort.

Samma grundläggande värden som är basen för utformningen av miljö kvalitetsmålen ligger till grund för naturvårdspolitiken. De är:

- Människors hälsa
- Den biologiska mångfalden och naturmiljön
- Kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena
- Ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga
- En god hushållning med naturresurser

Med dessa värden som riktmärke ska naturvården ha en bevarande och restaurerande inriktning. Det kan handla om värdefull natur i form av ekosystem, landskap, naturtyper, arter och genetisk variation. Men lika viktig är uppgiften att upprätthålla ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga.

Sammantaget ska detta också ge förutsättningar för friluftsliv och naturupplevelser i ett landskap där natur- och kulturmiljövård går hand i hand. Det är i denna helhetssyn som naturvården ska ta sin utgångspunkt, anser regeringen.

Många olika aktörer

Regeringen slår fast: Naturvårdens mål kommer inte att kunna uppnås med insatser enbart från stat och kommuner.

Naturvårdsverket, en rad centrala sektorsmyndigheter, liksom länsstyrelser och skogsstyrelser, har ett övergripande ansvar på central och regional nivå. Kommunerna har en ytterst viktig roll när det gäller bland annat områdesskydd och fysisk planering.

Därtill kommer de stora, etablerade organisationerna som gör värdefulla insatser för natur- och kulturmiljövård samt friluftsliv. Engagemang från till exempel fiskevårdsföreningar, ideella kulturmiljöorganisationer, byalag och andra intressegrupper har också stor betydelse för naturvården. Markägare, brukare, företag och den enskilda människan är andra viktiga aktörer.

Regeringen riktar sig till alla dessa olika aktörer med förväntningar om ett aktivt deltagande i naturvårdsarbetet och en gemensam strävan att uppnå målen.

BÄRANDE IDÉER I REGERINGENS NATURVÅRDSPOLITIK

Utveckling och möjligheter i ett hållbarhetsperspektiv

Ytterst vilar samhället och dess utveckling på fungerande ekosystem och naturvärden är en hörnsten i arbetet mot det hållbara samhället. Inom naturvärden, såväl som inom andra områden, är hållbarhetsperspektivet vägledande för regeringen. Det handlar om att skapa ett samhälle där dagens behov tillgodoses, samtidigt som vi bäddar för att kommande generationer ska få leva under sunda sociala, kulturella, ekonomiska och ekologiska förhållanden. Även om de ekologiska aspekterna står i centrum – genom att naturvärden och ekosystemets produktionsförmåga ska bevaras – så finns även de övriga dimensionerna med i naturvårdsarbetet.

Utifrån den plattformen ska naturvårdspolitikerna ses som en politik som bidrar till att skapa möjligheter och utveckling – inte hinder och restriktioner. I möjligheterna till naturupplevelser, friluftsliv, välbefinnande eller ett öppet kulturlandskap hittar vi den sociala och kulturella dimensionen. Möjligheterna att skapa en långsiktigt hållbar utveckling har också ekonomisk betydelse för olika näringar som jord- och skogsbruk, rennäring, fiske och turism – vilket i sin tur skapar möjligheter för regional och lokal utveckling.

Kort sagt: Fortsatta naturvårdsinsatser ska sätta människan och samhällets behov och önskemål i centrum. Insatserna ska bidra till vår livskvalitet och välfärd.

Motiven för en aktiv naturvårdspolitik

Varför är naturvård viktig? När regeringen formulerat motiven för en aktiv naturvårdspolitik har utgångspunkten varit dels

arbetet mot en långsiktigt hållbar utveckling, dels befolkningens och samhällets värderingar.

Även om synen på "naturen" varierar från individ till individ finns gemensamma värderingar som omfattas av många. Vissa har sin grund i känslor och kärlek till naturen, andra kan ha en mer vetenskaplig förankring.

I sammanfattning är regeringens motiv:

Etisk-moraliska motiv

Naturen har ett inneboende värde, oavsett om den är lönsam för oss eller inte. Det är en etisk plikt att bevara variationsrikedomen och skönheten i vår natur. Det handlar också om att upprätthålla reella möjligheter till utveckling för framtida generationer så att dessa kan välja efter de värderingar som råder då.

Ytterligare ett etiskt motiv är internationell solidaritet, att stödja de länder som med knappare resurser än våra försöker bevara biologisk mångfald och etablera ett långsiktigt hållbart utnyttjande.

Välfärdsmotiv

De flesta människor har ett starkt behov av naturupplevelser. För många är naturen en kraftkälla som ger tillfälle till återhämtning och upplevelser som är svåra att värdera i termer av pengar. Naturens skönhet och en rik biologisk mångfald kan upplevas som en del av vår välfärd. Tillgång till mark och vatten är viktig för folkhälsan och ger människor livskvalitet.

Estetiskt motiv

Natur- och kulturlandskapet är – och har varit allt sedan de första civilisationerna – en outsinlig källa till skönhet, inspiration, upp-

täckarglädje och vila. Även om vi upplever naturen på olika sätt, visar undersökningar att de flesta människor, oavsett kulturell bakgrund och rötter, känner vördnad för naturen och upplever att de kan hämta kraft i den.

Kulturella och känslomässiga motiv

Känsla för och kärlek till naturen kan sägas vara den egentliga grunden för naturvården. "Hembygdskänslan" kan ofta vara den viktigaste ingången till intresset för natur- och kulturmiljön. Det är motiv som inte bör underskattas.

Ekonomiska motiv och säkerhetsmotiv

Genom att upprätthålla fungerande ekosystem som kan nyttjas hållbart, kan vi försörja oss med såväl varor som ekosystemtjänster, vilket är en förutsättning för framtida utveckling. När det gäller säkerheten i världens livsmedelsförsörjning utgör den samlade biologiska mångfalden grunden.

Naturen ger också idéer och inspiration till forskning inom olika områden. Vår vardag är full av uppfinningar som har hämtat "lösningar" från naturen.

Strategier och principer i naturvårdsarbetet

Gemensamt ansvar för hela landskapet

Som tidigare nämnts ställer regeringens naturvårdspolitik förväntningar på många olika aktörer. Fler måste till för att målen ska nås. Insatser från stat och kommun räcker inte. Ett gemensamt ansvar måste tas även av till exempel markägare, brukare, företag, ideella organisationer och enskilda individer. Regeringens utgångspunkt för naturvårdsarbetet är ett landskaps- och ekosystemperspektiv där det handlar om både bevarande och hållbart utnyttjande. Synen på landskapet som en odelbar helhet (inklusive vattenområdena) där natur- och kulturvärdena hör samman, ställer särskilt stora krav på samver-

kan och samordning mellan många olika aktörer.

Helhetsperspektiv ger möjligheter

En naturvård som ska ge möjligheter till utveckling, som bidrar till vår välfärd och högre livskvalitet kan inte arbeta isolerat. Därför är beröringspunkterna med andra områden som regional utvecklingspolitik, turism, kulturmiljövård och fysisk planering så viktiga och behöver tas tillvara.

Vi väljer vår natur

"Naturen" är inte statisk utan stadd i ständig förändring. Hela tiden pågår processer, inte minst genom människans påverkan. Därför har människan och samhället ett stort ansvar och det är vi som väljer vilken "natur" vi vill ha i framtiden. Att människans aktiviteter orsakar förändringar behöver i sig inte vara negativt. Vårt kulturlandskap med ängar och hagar är ett av de mer belysande exemplen. Bevara och utveckla är inte att låta naturen sköta sig själv. Människan och samhället väljer.

Hushållningsstrategin

I arbetet med att uppnå miljö kvalitetsmålen är tre strategier vägledande. En av dem har direkta kopplingar till naturvården; hushållningsstrategin. Den innehåller både brukande, bevarande och utveckling av värden, liksom planering och resursuttag. Allt detta är centralt för naturvården och kan konkretiseras i tre insatsområden:

- Bevarandeinsatser i de särskilt värdefulla områdena
- Fortsatt hushållning och miljöanpassning av olika näringar och verksamheter samt utvecklad naturvårdshänsyn över hela landskapet
- Restaurering av landskap, livsmiljöer och bestånd av växter och djur

Värdestyrd naturvård

Att skapa eller återskapa något i naturen bör inte stå i motsats till vikten av att förebygga naturvårdsproblem. Inom den offentliga naturvården har det ofta varit olika hotbilder som i första hand har styrt åtgärderna, även om förhållningssättet successivt har förändrats. I den förnyade naturvården bör värdena styra. Det innebär att "det mest bevarandevärda" bör prioriteras oavsett aktuell hotbild. En omsvängning av naturvårdsarbetet i en sådan "pro-aktiv" riktning ställer krav på ett aktivt förhållningssätt med inriktning på förebyggande insatser. Det i sin tur kan kräva särskilda informationsinsatser för den pedagogiska uppgiften att förklara insatser som är nödvändiga i ett långsiktigt perspektiv.

Målstyrning och uppföljning

I linje med ett mer pro-aktivt arbetssätt ligger att arbeta mer målstyrt. Många av de femton miljö kvalitetsmålen med tillhörande delmål, berör naturvården. Det betyder att även naturvården får ett delvis nytt sätt att arbeta på, genom mer målstyrning och måluppföljning. Att arbeta mot tydliga, uppföljningsbara och politiskt fastlagda mål innebär nya förutsättningar för naturvården.

Vägledande principer

Ett antal principer bör vara ledande i det fortsatta naturvårdsarbetet. Vissa av principerna återfinns i miljöbalken:

Principen om närhet och lokalt deltagande:

Grundläggande är att hela folket ska ha tillgång till vår rika och vackra natur. Insikten och kunskapen om behov av naturvård ska utvecklas tillsammans med medborgarna. Åtgärder som planeras och genomförs ska ha god lokal förankring, i så nära samverkan med de lokala intressenterna och övriga medborgare som möjligt.

Förebyggandeprincipen: Att förebygga utarmning och förlust av värdefulla natur- och kulturlandskap, biologisk mångfald, särskilt värdefulla områden för friluftsliv etc. ska vara en utgångspunkt. Att bevara i stället för att restaurera och återskapa är dessutom ett kostnadseffektivt arbetssätt.

Försiktighetsprincipen: Försiktighetsprincipen finns uttryckt i miljöbalkens allmänna hänsynsregler och innebär att försiktighetsmått alltid måste vidtas så att en verksamhet eller åtgärd inte medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Lokaliseringsprincipen: Verksamheter som kan ha negativ effekt på naturvårdens bevarandevärden bör lokaliseras till områden eller platser där den negativa påverkan blir så liten som möjligt.

Kompensationsprincipen: I miljöbalken finns krav på att den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd som försämrar eller förstör bevarandevärdena måste kompensera förlusten. Kompensation ska dock ses som något som blir aktuellt först när man inte lyckas förebygga förlust av naturvården.

Naturvårdens verktyg

De styrmedel eller verktyg som används i naturvårdsarbetet är:

- Regelverk i form av miljöbalken och andra lagar och förordningar
- Ekonomiska styrmedel
- Hållbar utveckling inom andra politikområden
- Verktyg som berör olika marknader, exempelvis miljömärkning, certifiering eller miljöledningssystem
- Det statliga fastighetsinnehavet
- Utbildning, information och folkbildning
- Forskning och kunskapsutveckling
- Internationellt samarbete

VIKTIGA OMRÅDEN

Naturvärden närmare medborgarna

Lokal dialog och delaktighet

Mer än tidigare bör medborgarna bli en kraft att räkna med i naturvårdsarbetet. Att skapa en lokal dialog och ge förutsättningar för delaktighet, inflytande och lokal förankring när det gäller åtgärder och beslut öppnar nya möjligheter för ett offensivt och aktivt arbete. En naturvård präglad av medborgerligt engagemang, respekt, lyhördhet och öppenhet, där lokala initiativ, idéer och känslan för den egna "närnaturen" tas tillvara, kan nå längre – både vad gäller bevarandemålen och den lokala och regionala utvecklingen. I ett dialoginriktat arbete ökar det gemensamma ansvarstagandet, samtidigt som förståelsen och samsynen kring åtgärderna kan utvecklas.

Ytterst handlar det lokala deltagandet om demokrati. Alla berörda ska ges chansen att vara med i de processer vars resultat påverkar dem, och det är då särskilt viktigt att ta hänsyn till jämställdhetsaspekten; både kvinnor och män, såväl som personer med utländsk bakgrund, ska ges tillfälle att föra fram sitt synsätt, sin kunskap och sina erfarenheter.

Det är också angeläget att lokala aktörer som markägare, brukare, entreprenörer, företag, föreningar, permanent- och fritidsboende i högre utsträckning än vad som varit fallet anlitas när praktiska naturvårdsåtgärder ska genomföras.

Vikten av information

I ansträngningarna att utveckla nya arbetsformer, i dialog med medborgarna, har kommunerna, länsstyrelserna och skogsvårdsstyrelserna nyckelroller.

Att etablera lokala forum och plattformar med företrädare för alla berörda är en viktig uppgift. Men information om natur och naturvård är en angelägenhet för alla aktörer – såväl naturvårdsmyndigheter, organisationer och företag som universitet och högskolor.

Generös och vederhäftig information om resultat av inventeringar, reservatsplaner, planer kring förvaltning och skötsel, restaureringar med mera är en grundförutsättning för den förstärkta dialogen med medborgarna. Särskilt angeläget är det att resultat från inventeringar sprids så tidigt som möjligt då de ligger till grund för fortsatt planering och åtgärder.

Bevarande och nyttjande – två sidor av samma mynt

Att både bevara och hållbart nyttja biologisk mångfald och de biologiska resurserna måste ses som två sidor av samma mynt. Vi kan inte ödelägga det som är grunden för ett långsiktigt utnyttjande.

Bevarandeåtgärder är nödvändiga då nyttjande och brukande inte räcker till för att upprätthålla biologisk mångfald på lång sikt. Samtidigt kan brukandet i sig vara bevarande. Det är inte minst vårt traditionella odlingslandskap, med ängar och hagmarker, ett bevis på.

Målet är att vidmakthålla mångfalden i hela landskapet, i mark såväl som vatten, och ett stort ansvar vilar på de areella näringarna som jord- och skogsbruk, rennäring och fiske, att i samarbete med samhället i övrigt utveckla operativa definitioner för hållbart nyttjande. Det vill säga; hur ska de olika sektorerna praktiskt och konkret gå tillväga?

Regeringens avsikt är att ge berörda myn-

digheter i uppdrag att utveckla och precisera begreppet "hållbart nyttjande" av biologiska resurser, för att framför allt ge de areella näringarna vägledning i det praktiska arbetet. Det är också viktigt att än mer uppmärksamma ekosystemtjänsternas stora betydelse, det vill säga hur fungerande naturmiljöer bidrar till lösningar. Det kan gälla rening av vatten, pollinering, jordmånsbildning och olika ämnens kretslopp. Brukande och bevarande måste tillsammans trygga att dessa ekosystemtjänster vidmakthålls i det långa loppet.

Utvecklat och preciserat sektorsansvar

För att nå miljökvalitetsmålen och delmålen har myndigheter, företag och andra organisationer inom samhällets olika sektorer tilldelats ett sektorsansvar. Det gäller även för naturvårdspolitiken och innebär att sektorer (inklusive sektorsmyndigheterna) som skogs- och jordbruket, fiske- och rennäringen, transport- och energisektorerna, turismen med flera har ett ansvar för att minimera den egna näringens/branschens negativa effekter på natur- och kulturmiljön, likaväl som att stimulera de positiva.

Ett sätt att ta ansvar är att låta naturvården komma närmare brukarna, att ge större utrymme åt det lokala kunnandet både i det förebyggande arbetet och i ett brukande som inverkar positivt på natur- och kulturmiljön. Med ett sådant synsätt blir också ökad kunskap och kompetens hos de lokala aktörerna viktiga ingredienser.

Att så långt som möjligt använda verktyg som miljöcertifiering, miljöledning och miljömärkning är andra sätt för de olika näringarna och branscherna att ta sitt ansvar.

Sektorsmyndigheternas ansvar ligger bland annat på att följa upp miljöeffekterna från respektive sektors verksamhet, till exempel att samla in nödvändiga data från naturmiljön. I det ingår att ställa tillräta

negativa effekter från tidigare verksamhet inom sektorn. När planer och program utarbetas och projekt planeras, är andra värdefulla verktyg bedömningar och miljökonsekvensbeskrivningar av hur miljön och naturen påverkas.

Regeringen slår fast att sektorsansvaret varierar inom olika sektorer. I vissa fall kan också helhetssynen ha blivit lidande av det uppdelade ansvaret. Vilka är i så fall hindren för ett utvecklat sektorsansvar? Vilka är framgångsfaktorerna? För att vidareutveckla sektorsansvaret behöver en översyn göras av hur det har fungerat hittills. Erfarenheterna bör sammanställas och analyseras.

Kommunal naturvård och tätortsnära natur

Förstärkta och lokalt förankrade insatser

Inom överskådlig framtid kommer den offentliga naturvården att förbli en gemensam angelägenhet för stat och kommun, och i det perspektivet är det viktigt att kommunernas lokalt förankrade naturvårdsinsatser stimuleras och stärks. Kommunernas roll inom naturvården har blivit starkare under senare år. Förutom nyckelrollen att genom den fysiska planeringen sträva efter att uppnå miljömålen, har de andra redskap till sitt förfogande. Möjligheten att besluta om områdesskydd är ett. Att ta fram naturvårdsprogram eller genomföra naturvårdsprojekt inom ramen för de lokala investeringsprogrammen är exempel på andra.

I det här arbetet har länsstyrelserna en strategisk roll genom att vara samordnande och pådrivande, och det är viktigt att det finns ett ömsesidigt kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan länsstyrelser, skogsvårdsstyrelser och kommuner. Hög kompetens i frågor som rör naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård är en grundläggande faktor för att kommunerna ska nå goda resultat.

Program för lokala naturvårdsinsatser

En fortsatt satsning på den lokala naturvården där fler kommuner visar aktivt engagemang är nödvändig, menar regeringen – och aviserar därför ett särskilt program för lokal naturvård.

Programmet är tänkt att påbörjas 2004 och ska ge kommuner och lokala aktörer möjlighet att söka medel till insatser som syftar till att bevara, vårda, förvalta eller restaurera biologisk mångfald. För att åtgärderna eller projekten ska vara berättigade till statlig delfinansiering kommer det att ställas särskilda krav; projekt måste bidra till att ett eller flera miljökvalitetsmål eller delmål uppnås. Stor vikt kommer också att läggas vid det lokala engagemanget.

I programsatsningen vill regeringen även lägga in möjligheten till statsbidrag för reservatsbildning. Det är en möjlighet som funnits länge men som utnyttjats i alltför liten skala och därför bör uppmuntras.

Avsikten är att programmet också ska lämna rum för statsbidrag till etablering av fler lokalt och regionalt förankrade naturvårdsstiftelser och -fonder – initiativ som regeringen välkomnar.

Stärk den tätortsnära naturens ställning

Att skydda den tätortsnära naturens ställning gentemot olika exploateringsintressen är en angelägen uppgift för länsstyrelser och kommuner. Majoriteten av Sveriges befolkning bor i tätorter, och statistik visar att det är i tätorter med mer än 10 000 invånare som grönytor minskar mest.

En utgångspunkt för planeringen i större städer, särskilt i storstadsregionerna, måste vara: Mark och vatten för friluftsliv och biologisk mångfald har lika stort värde som mark för vägar, järnvägar, bostäder och arbetsplatser.

Viktiga verktyg för kommunerna är områdesskyddet, men också översiktsplanering, detaljplaner och områdesbestämmelser. En

stor del av marken i anslutning till tätorter ägs av kommunerna själva. Det i sig ger stora möjligheter i planeringen. Framför allt i storstadsregionerna har länsstyrelserna en viktig roll för att samordna olika kommuners långsiktiga insatser.

Regeringen överväger att ge länsstyrelserna i Stockholms län, Västra Götalands län samt Skåne län i uppdrag att, i samarbete med berörda kommuner, ta fram ett program för hur de från friluftslivs- och naturvårdssynpunkt mest värdefulla tätortsnära områdena kan ges varaktigt skydd och förvaltning.

Landets enda nationalstadspark, den så kallade Ekoparken i Stockholm, är en omistlig tillgång för ett storstadsområde, men det finns behov av en förstärkt förvaltning och information om parken. Arbetet med att bilda fler nationalstadsparker fortsätter.

Fysisk planering – ett viktigt verktyg

Det finns ett verktyg som mer än tidigare bör användas för att ta tillvara naturvårdens, kulturmiljövårdens och friluftslivets intressen. Det är den kommunala översiktsplaneringen.

För en framtidsinriktad och sektorsövergripande planering som ser till helheten krävs ett samlat och genomarbetat underlag. Här kan kommunala naturvårdsprogram utgöra en viktig del. Länsstyrelserna har under flera decennier arbetat med att ta fram naturvårdsplaner eller -program. För de flesta kommuner är det ett nytt arbetssätt.

Programmen kan med fördel tas fram i dialog med medborgarna och olika intressegrupper inom friluftsliv, natur- och kulturmiljövård och på så vis lyfta fram den samlade kunskapen om kommunens natur.

Inte minst för att uppnå delmål 1 i miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö blir naturvårdsprogram viktiga instrument.

Målet lägger fast att senast år 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggnad grundas på program och strategier för bland annat hur grön-och vattenområden i tätorter och tätortsnära natur ska bevaras och utvecklas och andelen hårdgjord yta inte ska öka.

I det här sammanhanget påpekar regeringen att det finns skäl att följa upp de förändringar som gjordes av plan- och bygglagen 1994 och närmare studera vilka effekter de har haft för att stärka naturvårdens och friluftslivets intressen inom den fysiska planeringen.

Regional utveckling och naturvård hör ihop

I flera sammanhang har regeringen framhållit sambandet mellan hållbar utveckling och lokal/regional utveckling – och kopplingen till naturvården är given. Det ömsesidiga sambandet mellan naturvård och regional utveckling kan beskrivas så här: I många fall är den regionala utvecklingen en *förutsättning* för naturvården genom att den är beroende av lokala aktörer som kan förvalta och utveckla olika naturområden. Sådana finns bara i en livskraftig bygd som kan erbjuda försörjningsmöjligheter och bra service, som ger ekonomiska förutsättningar för att bedriva jord- och skogsbruk, fiske eller rennäring.

Å andra sidan: Naturvården kan *bidra till* regional utveckling och landsbygdsutveckling. Värdefulla naturområden kan nämligen ge förutsättningar för sysselsättning, till exempel genom ökad turism, lokal produktion baserad på naturresurser, ett hållbart skogsbruk eller fiske. En attraktiv miljö lockar också till sig boende och företagande.

Runtom i landet finns en mängd goda exempel på nationalparker, naturreservat och naturvårdsprojekt som bidrar till regional utveckling samtidigt som de tryggar värdefulla natur- och kulturmiljövården.

Naturvård och regional utveckling verkar

alltså åt samma håll. Det är ett synsätt som också präglar EU:s strukturfonder, vilket kan ge naturvården goda möjligheter att med extra resurser integrera sina insatser och åtgärder inom strukturfonderna. Till exempel har gemenskapsinitiativet Leader+, som fullt ut bygger på lokala initiativ, som ett av sina mål "att på bästa sätt utnyttja natur- och kulturresurser – inklusive naturområden som i enlighet med Natura 2000 är av intresse för hela EU."

Även de regionala tillväxtprogrammen öppnar nya möjligheter att utveckla och integrera naturvården i den regionala utvecklingen.

Naturvård och kulturmiljövård – två aspekter i samma landskap

En helhetssyn på landskapet, där natur och kultur är två ständigt närvarande aspekter, måste känneteckna den svenska naturvården. "De särskilt viktiga områdena" som väljs ut måste ses i sitt landskap och kulturella sammanhang.

Förändringar i landskapet sker hela tiden genom naturliga processer, men vi vet att i själva verket är en stor del av det svenska landskapet ett resultat av människans verksamhet. Uppodling, slätter och betesdrift har skapat kulturmiljöer med stora biologiska värden.

Mot den bakgrunden är det viktigt att natur- och kulturmiljövården, med respekt för varandras tradition och betraktelsesätt, fortsätter att förstärka och fördjupa den samverkan som redan finns. Det kan ske genom att göra gemensamma analyser och redovisningar av bevarande- och brukandevärdena. Det kan också handla om erfarenhetsutbyte, att utveckla gemensamma metoder och arbetssätt eller att driva projekt och processer tillsammans.

Regeringens avsikt är att underlätta samverkan på central och regional nivå genom att fortsätta utveckla gemensamma styrfor-

mer för natur- och kulturmiljövården. Men lika viktigt är att samverkanstanken slår rot på lokal och kommunal nivå.

Friluftsliv – en av naturvårdens hörnstenar

Regeringens naturvårdspolitik lyfter fram natur- och kulturmiljöupplevelser som en viktig del av vår livskvalitet och att en av naturvårdens uppgifter är att skapa goda förutsättningar för friluftsliv och rekreation. Skälen är flera, men bland annat kan konstateras att tillgång till naturområden och möjligheter till friluftsliv främjar både folkhälsan och ett ökat miljömedvetande. Därför ska alla kunna beredas närhet till attraktiva områden med rent vatten och ren luft och inte minst viktigt; en bullerfri miljö.

Grundförutsättningen för friluftslivet är allemansrätten – vars rättigheter alla måste värna om. Allemansrätten bör också finnas i åtanke när det gäller skyddade områden så att friluftslivet inte inskränks mer än nödvändigt.

Även om friluftslivet sedan länge utgjort en integrerad del av naturvårdspolitiken måste dess intressen väga tyngre än vad som hittills varit fallet, menar regeringen. För det krävs en offensiv planering, framför allt när det gäller att skydda och vårda tätortsnära naturområden. Störst är behoven i storstadsregionerna där det är nödvändigt att avsätta områden som natur- eller kulturreservat. De områden av riksintresse för friluftsliv som Naturvårdsverket pekat ut, bör också ha som utgångspunkt att de kommer många människor till del och att de nyttjas ofta. Det finns därför behov av att se över kriterierna för och urvalet av den typen av områden.

Naturvårdsverket har det övergripande ansvaret för att bevara och utveckla förutsättningarna för friluftslivet, men friluftsliv berör också många andra myndigheter och organisationer. En mycket värdefull verk-

samhet bedrivs till exempel av en rad friluftslivsorganisationer, alla med inriktning mot ett meningsfullt, hälsofrämjande friluftsliv som slår vakt om naturen. I den ideella paraplyorganisationen FRISAM, Friluftslivsorganisationer i samverkan, ryms idag femton medlemsorganisationer.

Regeringen avser att ge Naturvårdsverket i uppdrag att, i samverkan med berörda myndigheter och organisationer, se på nytan och konsekvenserna av sektorsmål för friluftslivet. Regeringens intention är också att vid Naturvårdsverket inrätta ett Friluftsråd som kan fungera som ett forum för myndigheter, organisationer, forskare med flera med anknytning till friluftslivet. En av Friluftsrådets uppgifter blir att från och med 2003 fatta beslut om medelsfördelning till friluftslivsorganisationer, efter att Naturvårdsverket fått i uppdrag att utarbeta förslag till riktlinjer för fördelning av medel från anslaget 30:4 Stöd till friluftslivsorganisationer.

Naturturism och naturvård – ömsesidig nytta

I Sverige finns stora möjligheter att utveckla den så kallade naturturismen, den del av turistnäringen som har sitt värde i och tar sin utgångspunkt i natur- och kulturlandskapet. I många bygder ligger en stor utvecklingskraft just i naturen. Det är den som kan skapa arbetstillfällen och en lokal ekonomi. Sambanden mellan naturturismen, naturvården och den lokala/regionala utvecklingen blir därmed tydliga. Landskapet är en förutsättning för den typen av turism, och precis som friluftslivet måste den bedrivas på ett långsiktigt och hållbart sätt, inom ramen för bevarandemålen. Det gäller då att naturvård och turism kan dra ömsesidig nytta av varandra. Flera exempel finns på sådan samverkan, till exempel kring fågel-sjöar och -lokaler, fisketurism och fiskevård, jaktturism och jaktvård.

Bevarande och nyttjande är två begrepp som måste förenas inom naturturismen. För att lyckas med det, och för att undvika konflikter mellan olika intressen, krävs en genomtänkt planering. Lokal förankring och samråd med markägare är viktiga ledord för planeringsarbetet.

Liksom andra sektorer har turistnäringen ett ansvar för miljökonsekvenserna av sin verksamhet och som tidigare nämnts är miljö- och kvalitetssäkring viktiga verktyg. Grundprincipen bör vara att trovärdiga miljömärkningssystem i första hand tas fram av aktörerna på marknaden. Regeringen ser ekoturismen som en föregångare när det gäller samsyn mellan naturvården och turistnäringen, och är mycket positiv till lanseringen av en svensk ekoturismmärkning som väntas ske under 2002.

Även naturvårdsmyndigheterna har ett ansvar att stimulera och underlätta en ökad naturturism, både i skyddade områden och i naturen generellt. Den offentligt ägda marknaden ska ses som en tillgång som ger unika möjligheter att utveckla naturturism hand i hand med naturvård.

Områdesskydd, förvaltning av skyddade områden och statligt skogsägande

Genomförande av områdesskydd

I tidigare avsnitt har regeringens grundsyn i naturvårdspolitiken slagits fast. Den innebär att naturvården ska omfatta hela landskapet och att enbart områdesskydd inte räcker för att uppnå miljökvalitetsmålen. Mer och mer bör reservat och andra skyddade områden anpassas till och ses som delar i ett större geografiskt perspektiv – i ett landskap.

Områdesskyddet kommer dock även i fortsättningen att ha en viktig funktion. Därför behöver genomförandet förbättras och effektiviseras, konstaterar regeringen och pekar exempelvis på en existerande eftersläpning när det gäller att få fram reservats-

beslut med tillhörande skötselplaner.

Först och främst behöver nya arbetsformer, präglade av öppenhet, lokal dialog och tillvaratagande av lokal kunskap utvecklas då områdesskydd ska genomföras. Människor som berörs måste i ett tidigt skede få ta del av och informeras om alla planer. Delaktighet och samsyn kring målen för bevarandet är avgörande för långsiktiga framgångar med områdesskyddet. Därigenom kan också naturvårdens möjligheter bli tydligare för var och en. Risken att naturvården ses som en "restriktionspolitik" minskar.

Den förstärkta medborgardialogen är viktig i alla sammanhang som rör naturvården. Regeringen fäster särskild uppmärksamhet på dess betydelse när det gäller behovet att se över Naturvårdsverkets nationalparksplan. I arbetet med att ta fram nya, tänkbara områden för nationalparker bör regionala och lokala aktörer finnas med.

Regeringen listar därutöver ett antal åtgärder som kan förbättra och effektivisera områdesskyddet:

- En bättre kartläggning av naturtyper, arter och livsmiljöer som redan skyddats behöver genomföras. En heltäckande, hierarkiskt uppbyggd indelning av Sveriges naturtyper bör läggas fast.
- I det fortsatta urvalet av områden som ska skyddas bör väl definierade naturtyper som relaterar till en heltäckande naturtypsindelning användas. Särskilt stort är behovet i havsmiljön. På samma sätt bör bristanalyser göras – utifrån kunskapen om totalförekomsten i landet av de olika naturtyperna och arterna. Det förutsätter att någon form av digital biotopkarta över Sverige tas fram.
- Integreringen av Natura 2000 – EU:s ekologiska nätverk av värdefulla naturområden – i övrigt naturvårdsarbete bör fortsätta.

- Det bör skapas bättre förutsättningar för naturvårdsmyndigheterna att kunna erbjuda bytesmark. Regeringen avser återkomma till den frågan i annat sammanhang.
- Markköp eller intrångsersättning? Frågan har inget givet svar, utan måste avgöras från fall till fall, menar regeringen. Några frågor att ta hänsyn till är vilka naturtyper som dominerar, vilka inskränkningar i markägarens dispositionsrätt som planeras mot bakgrund av bevarandemålen, markägarens önskemål samt kostnadseffektivitet.

Statligt skogsägande

Det finns en rad skäl till att staten äger betydande skogsarealer. Till exempel underlättar ägandet långsiktig förvaltning av större sammanhängande områden för att bevara biologisk mångfald. Ett statligt skogsägande kan också ses som en gemensam tillgång som stärker allmänhetens känsla för skogen och dess natur- och kulturmiljövärden.

Målet ska fortsättningsvis vara att statens skogar förvaltas på ett föredömligt sätt både ur produktions- och miljösynpunkt för att bygga en långsiktigt ekologiskt och produktionsmässigt hållbar utveckling.

Förvaltning, övervakning och uppföljning av skyddade områden

En förstärkt vård och förvaltning av skyddade områden är nödvändig, dels för att upprätthålla bevarandemålen, dels för att öka tillgängligheten för en större allmänhet.

Värna, vårda, visa är nyckelord för den framtida förvaltningen.

Mycket finns att göra för att sprida information om de skyddade områdena, och intensifierade satsningar på till exempel skyltning, guidning och parkeringsmöjligheter öppnar områdena för ett mer upplevelserikt friluftsliv.

Även när det gäller förvaltning och skötsel är kopplingarna till lokalsamhället viktiga. Öppenhet, dialog och lokal förankring ska styra även här. Det finns stora möjligheter att tänka i nya banor, och att mot ersättning engagera lokala företrädare eller entreprenörer i arbetet.

Slutligen ställer regeringen en fråga som är grundläggande för områdesskyddet: Hur upprätthålls bevarandemålen i dessa områden? Svaret blir att övervakning och uppföljning av målen är ett eftersatt område och att regeringen därför överväger att ge Naturvårdsverket, i samarbete med berörda sektorsmyndigheter, i uppdrag att ta fram ett program för övervakning och uppföljning av värdefull natur.

Artbevarande förutsätter bevarande av livsmiljöer

Sverige har ett ansvar för den biologiska mångfalden, det vill säga för de arter och bestånd som hör hemma i vårt land. Vi har ett gemensamt ansvar att leva upp till flera internationella förpliktelser på naturvårdens område, bland annat konventionen om biologisk mångfald och EU:s fågel- respektive art- och habitatdirektiv.

Strategin för att kunna bevara livskraftiga bestånd av arter måste vara att vi bevarar de livsmiljöer där deras livsförutsättningar finns. Det kan vi göra genom till exempel områdesskydd eller naturvårdshänsyn i de areella näringarna, genom tillståndsplikt för markavvattning eller genom strandskydd.

Medan vissa arter förmodligen inte behöver några särskilt utformade skyddsåtgärder alls, kräver en mindre del arter specifikt utformade sådana. De generella verktygen för att bevara livsmiljön räcker helt enkelt inte till för dem. Till den kategorin kan vi exempelvis räkna in de stora rovdjuren.

I Sverige uppskattas antalet arter av växter, djur, svampar och encelliga organismer till cirka 58 000. 20 000 av dem har

bedömts utifrån risken att de ska försvinna från Sverige. 4 120 har då hamnat i riskzonen och blivit rödlistade. Den nationella rödlistningen utgör ett värdefullt underlag, framför allt eftersom sådana arter och listor visar på den sammantagna situationen i olika ekosystem och för grupper av organismer.

Sverige har också ett särskilt ansvar för att begränsa införseln av nya arter som inte skulle kunna ta sig hit utan människans hjälp. Försiktighetsprincipen och en fortsatt starkt restriktiv syn på introduktion av främmande arter ska gälla. Varje introduktion ska följas upp med både noggrann ekologisk och genetik konsekvensbedömning samt uppföljning. Särskild uppmärksamhet bör riktas mot den oavsiktliga införseln som sker via sjöfarten och barlastvatten.

Naturvärden i vattenmiljöerna måste förstärkas

Sedan decennier är naturvårdsarbetet i sjöar och vattendrag, kustvatten och hav ett efterställt område, konstaterar regeringen. Miljöerna på land har prioriterats och förklaringarna är flera.

För det första: Kunskap om vattenmiljön är svårare att inhämta och särskilda hjälpmedel fordras. För det andra: Det saknas nationellt samordnade inventeringar. Den uppdelning mellan naturvård och miljöskydd som traditionellt har gällt, har också påverkat. Till detta kommer komplicerade ägarförhållanden i vatten.

Det är därför hög tid att än mer fokusera på vattenmiljöerna och förstärka insatserna där. I det arbetet måste olika sektorer involveras – allt från de areella näringarna till transport- och energisektorerna. Och det krävs en fortsatt integrering mellan natur- och övrig miljövärd. Goda förutsättningar ges i de gemensamma strävandena att uppnå miljömålen, tillsammans med genomförandet av ramdirektivet för vatten. Ramdirektivet är inriktat på god ekologisk status i olika vat-

tenmiljöer och tyngdpunkten förskjuts från kemiska och fysikaliska faktorer mot biologiska förhållanden. Att ta fram åtgärdsprogram är en viktig del av genomförandet.

Andra förstärkande åtgärder är nödvändiga och regeringen framhåller att det behövs en nationellt sammanhållen inventering av i första hand sjöar och vattendrag samt kustvatten för att kunna realisera ramdirektivet för vatten.

Ytterligare åtgärder som krävs:

- Utarbetade strategier för en integrerad kustzonförvaltning. Det innebär att alla berörda sektorer och verksamheter i känsliga kustområden samordnas och integreras så att hänsyn tas till såväl miljö och natur som till människors utkomstmöjligheter.
- Ett fortsatt arbete med regionala miljö- och hushållningsprogram för skärgårdsområden. De är goda exempel på en arbetsform som skapar samsyn på hur naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv kan utvecklas inom ramen för en hållbar utveckling i skärgården.
- Etablering av bullerfria områden för friluftsliv och natur- och kulturupplevelser längs kuster och skärgårdar.
- Förbättrad kunskap om bevarandevärdena i marina miljöer utanför territorialgränsen – i Sveriges ekonomiska zon. Särskilt bristfällig är kunskapen om de grunda utsjöbankarna. Lagen om Sveriges ekonomiska zon ger möjligheter att skydda den marina miljön i den ekonomiska zonen.
- Förstärkta lokala och regionala informationsinsatser för att medvetandegöra den stora allmänheten om naturvärdena under vattenytan.

Kunskapsuppbyggnad och folkbildning – avgörande för en bra natur- och kulturmiljövård

Forskning och kunskapsuppbyggnad

En grund för den framtida naturvården är fortsatt forskning och kunskapsuppbyggnad, men kunskap i sig är inte nog. Det handlar också om människors och olika intressenters vilja till förändring samt förmåga att omsätta kunskapen i konkret handling.

Den naturvetenskapliga forskningen och kunskapsuppbyggnaden genom till exempel inventeringar och insamling av information om miljötillståndet är nödvändig.

För att kunna prioritera insatserna och ta fram bevarandeprogram är inventeringarna avgörande. Generellt kan sägas att kunskapsuppbyggnaden inom miljöövervakningen som rör tillståndet för biologisk mångfald måste förstärkas.

Men forskningen måste också ta tvärvetenskapliga grepp. Naturvården skulle kunna få värdefull kunskap genom forskning utifrån ett samhällsvetenskapligt angreppssätt och frågeställningar som exempelvis: Hur kan och bör förändringsprocesser drivas? eller: Hur kan olika naturvårdsproblem lösas genom förbättrade, förebyggande åtgärder?

En forskning som tar sin utgångspunkt i många olika vetenskaper är den kring friluftsliv. Med tanke på friluftslivets betydelse för folkhälsa, naturmedvetenhet och miljöengagemang är det en forskning som bör stimuleras. Det kan göras genom ett kompetensnätverk (med olika akademisk kompetens och medverkan från friluftslivsorganisationernas FRISAM) som knyts till lämplig högskola eller universitet.

Utbildning och folkbildning

Kunskapen och insikten om hur naturvård bidrar till en långsiktigt hållbar utveckling måste bli allas egendom. Naturvården har en folkbildningsuppgift i att förklara varför vi

behöver biologisk mångfald och fungerande ekosystem och hur var och en kan bidra till att bevara en rik och varierad natur.

Alla aktörer inom naturvården har ett ansvar att sprida kunskap, men hela utbildningssystemet med förskola, grund- och gymnasieskola har en viktig roll när det gäller både grundläggande kunskap om naturen och att ge eleverna förutsättningar för naturupplevelser och friluftsliv.

Mycket viktiga insatser kan också göras inom det fria folkbildningsarbetet, av studieförbund, folkhögskolor och andra organisationer.

På alla nivåer i utbildningen är det angeläget att den på många sätt konstlade uppdelningen mellan natur- och kulturmiljövård bryts. Inte minst är detta en utmaning för universitet och högskolor.

Tillvarata traditionell och lokal kunskap

I varje lokalsamhälle finns en "tyst" kunskap om hur naturens resurser utnyttjas hållbart och långsiktigt. Det är traditionell och lokal kunskap som växt fram och fömedlats från generation till generation och som har stort värde för naturvården. Traditionell kunskap bland samerna liksom kunskap om slätter, ängsskötsel, hamling, skötsel av betesmarker, småviltsjakt, husbehovsfiske och lokalt kustnära fiske är några svenska exempel.

Den traditionella och lokala kunskapen är lika viktig som annan kunskap och det behövs insatser både för att dokumentera den och hålla den vid liv. Bland annat genom konventionen om biologisk mångfald har Sverige åtagit sig att bevara och utveckla traditionell kunskap. I linje med det åtgandet avser regeringen att ge lämplig myndighet eller institution i uppdrag att utveckla hur traditionell kunskap, som har relevans för bevarande och hållbart nyttjande, ska kunna upprätthållas och värnas.

Marknadsbaserade styrmedel – en potential

Medvetet eller omedvetet är vi alla med och påverkar vår natur och miljö genom de varor och produkter vi köper. All produktion, förädling, distribution och konsumtion har konsekvenser för vår natur, både i Sverige och utomlands.

I det perspektivet är det viktigt att styrmedel som miljömärkning och -certifiering utvecklas ytterligare. Ansvaret ligger i första hand på marknads aktörer, det vill säga producenter, handel, konsumenter, miljö- och miljömärkningsorganisationer. Staten har dock ett övergripande ansvar för att skapa förutsättningar för miljömärkning och dylikt genom stöd och stimulans samt utformning av gynnsamma ramverk.

Det ska vara enkelt och begripligt för konsumenterna att göra aktiva val som kan bidra till natur- och miljövård. Därför finns det ett värde i att försöka samordna märknings- och certifieringssystem, att ta fram tydliga och relevanta kriterier i öppna processer där marknads olika aktörer deltar. Vetenskaps-samhället kan bidra som kritisk granskare av systemen och ge dem legitimitet och trovärdighet.

Den offentliga upphandlingen bör gå i tåten när det gäller att ställa miljökrav som kan bidra till att stimulera miljövänlig produktion, till gagn för natur och naturvård.

Sveriges fortsatta naturvårds-samarbete inom EU

Även fortsättningsvis bör naturvården i huvudsak vara ett nationellt politikområde. Inslagen av gemensam naturvårdspolitik inom EU ska ses som komplement och förstärkning till den svenska. De gemensamma inslagen återfinns i bland annat fågel- respektive art- och habitatdirektivet samt medelfonden Life, i den gemensamma jordbruks- och fiskepolitiken och i EU:s strategi för biologisk mångfald.

Särskilt pådrivande bör Sverige vara när det gäller att genomföra strategin för biologisk mångfald med tillhörande aktionsplaner för naturresurser, jordbruk, fiske samt utveckling och bistånd.

Genom det ekologiska nätverket Natura 2000 har Sverige ett ansvar att bidra till bevarande av biologisk mångfald inom EU, men vi måste utgå från den svenska synen att skyddade områden inte är några isolerade öar utan delar av ett omgivande landskap. Att sprida det synsättet till övriga medlemsländer är en uppgift för Sverige.

Regeringens mening är att finansieringen av genomförandet av Natura 2000 även i fortsättningen i huvudsak ska vara ett ansvar för respektive medlemsstat.

En annan fråga för Sverige att driva är att det ska bli möjligt att enklare och snabbare kunna ändra fågel- respektive art- och habitatdirektivets bilagor. Eftersom förhållandena i naturen förändras, finns det behov av att kunna omprioritera insatserna för olika arter. Ett sådant mer flexibelt arbetssätt har större förutsättningar att skapa förståelse och respekt för de gemensamma naturvårdsinsatserna.

Ett problemområde som kräver samarbete över nationsgränser är introduktionen av främmande arter. Sverige bör därför driva att vi inom EU ska ha gemensamma riktlinjer och en gemensam grundsyn i den frågan. Även när det gäller fortsatt långsiktig avveckling av subventioner och dylikt som har negativa konsekvenser för natur och naturvård bör Sverige vara pådrivande.

Den svenska ståndpunkten beträffande miljömärkning och certifiering som rör naturvården är att de utgör viktiga bidrag i miljöarbetet. I första hand bör dessa verktyg utvecklas och drivas av konsumenter och producenter.

Sveriges fortsatta arbete inom ramen för internationell naturvård

Internationella konventioner, processer och forum

Att bedriva naturvårdsarbete även över nationsgränserna är en nödvändighet, och det finns en mängd avtal, konventioner och processer som berör den globala naturvården. Ständigt tillkommer dessutom nya, och mot den bakgrunden är det angeläget att Sverige fortsätter verka för en ökad samordning av konventionerna. Det kan gälla såväl rapportering, samarbete mellan olika konventioners sekretariat som gemensamma arbetsprogram. En allt mer angelägen och nödvändig del i utvecklingssamarbetet är att Sverige verkar för att åtagandena enligt de viktigaste naturvårdskonventionerna genomförs, både här och i andra länder.

Sverige har varit drivande i att få till stånd den helhetssyn som benämns ekosystemansatsen. Den innebär att alla olika faktorer; ekologiska, sociala, ekonomiska och kulturella, ska beaktas när någon form av förändring av mark- eller vattenanvändning planeras. Ekosystemansatsen ska utgöra grunden för bevarande och hållbart utnyttjande i enlighet med konventionen om biologisk mångfald, och det är en fråga som Sverige bör fortsätta driva i internationella forum.

Vem ska vinsterna komma till del när kunskap, ofta traditionell sådan, om genetiska resurser används för kommersiella syften, till exempel för utveckling av läkemedel och växtsorter? Det är en av de frågor som diskuteras i globala forum. Sveriges hållning är att vi ska verka för att hitta lösningar som ger u-länder, lokalbefolkningar och urbefolkningar rättvis del i eventuella vinster som kommer från genetiska resurser och tillhörande traditionell kunskap.

Sverige bör även fortsätta att stötta och driva det så kallade taxonomiinitiativet i konventionen om biologisk mångfald.

Taxonomi är kunskapen om arter och deras släktskap och användning, och initiativet har resulterat i konkreta projekt för att hjälpa u-länder att få grepp om vilka resurser de äger, hur de ska kunna dokumenteras och nyttjas.

Naturvård i det svenska biståndet

Genom att ratificera konventionen om biologisk mångfald har Sverige förbundit sig både att bevara biologisk mångfald i Sverige och att stödja u-länderna i deras regionala, nationella och lokala arbete för bevarande och hållbart utnyttjande av biologisk mångfald. Det svenska biståndet är även inriktat på Östeuropa, främst Baltikum och Polen, där en viktig aspekt är att arbeta för att de natur- och kulturvärden som fortfarande finns intakta ska beaktas vid inträdet i EU.

Det övergripande målet om att bekämpa fattigdom ska vara vägledande när biståndsinsatser prioriteras. Följande områden inom det svenska bilaterala utvecklingssamarbetet för biologisk mångfald har prioriterats av Sida:

- Arbete för att respektera, bibehålla och utveckla kunskap om bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald hos lokalsamhällen och ursprungsbefolkningar, inklusive stöd till stärkt lokal kontroll över användning av biologiska resurser och av användningen av lokal kunskap.
- Bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald i områden som brukas av människan. Detta innefattar bruk av jord, skog och akvatiska resurser.
- Forskning och utveckling rörande tillträde till och rättvis fördelning av genetiska resurser och kunskap om biologisk mångfald, inklusive stöd till kapacitetsuppbyggnad för biosäkerhet och hantering av bioteknik. Sverige ska medverka till att göra biosäkerhetsprotokollet operativt för u-länderna genom riktade biståndsinsatser.

Regeringens skrivelse 2001/02:173 "En samlad naturvårdspolitik" bygger till stor del på tidigare fastlagd naturvårdspolitik, exempelvis de av riksdagen beslutade miljö kvalitetsmål och delmål som är relevanta för naturvården. Diskussioner från den serie Folk och Natur-konferenser som regeringskansliet genomförde 1999–2001 samt resultaten från ett rådslag som miljödepartementet höll i januari 2002, har också utgjort underlag för skrivelsen.

Detta är en sammanfattning av skrivelsen och om det finns skillnader i texten mellan sammanfattningen och skrivelsen så är det skrivelsen som gäller.

Sammanfattningen finns på Miljödepartementets webbplats (miljo.regeringen.se) eller att beställa hos Miljödepartementet

tfn. 08-405 10 00

Artikelnr. M 2002.06

REGERINGSKANSLIET

Miljödepartementet

103 33 Stockholm